

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW W WARSZAWIE

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V W X Y Z

Nr 3754
DOLNOŚLĄSKIE

1. Obiekt

KAMIENICA, BUDYNEK MIESZKALNO-USŁUGOWY

2. Czas powstania

ok. 1800 r.; 2 poł. XIX w.

3. Miejscowość

KOWARY

4. Adres

ul. 1-go Maja 37, 58-530 Kowary

nr hipoteczny nr dz. 301/3

5. Przynależność administracyjna

województwo jeleniogórskie
gmina miasto Kowary

pow. JELENIA GÓRA

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Schmiedeberg Kr. Hirschberg

7. Przynależność administracyjna 1.04.1975 r.

województwo wrocławskie
powiat Jelenia Góra

8. Właściciel i jego adres

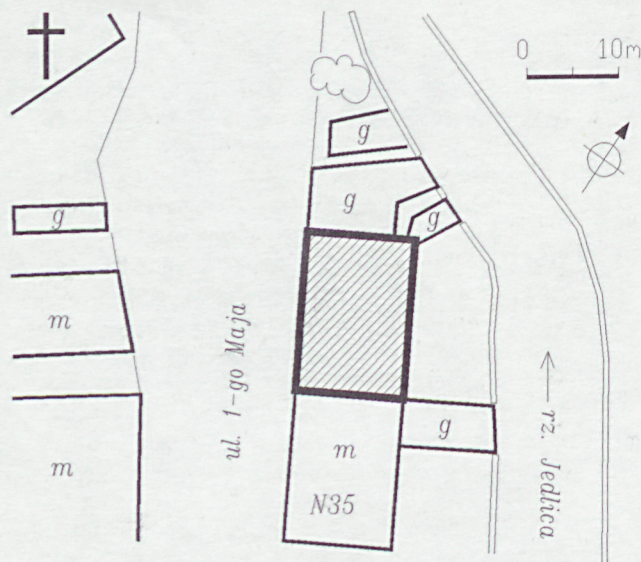
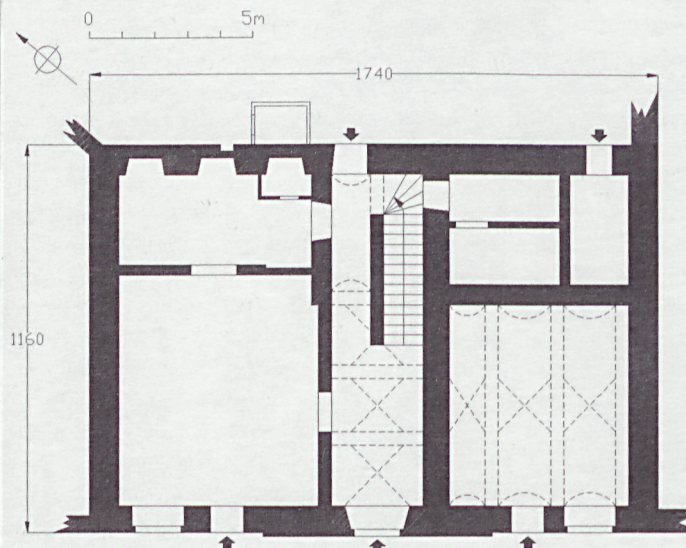
gmina - miasto Kowary;
gmina Kowary; Urząd Miejski ul. 1-go
Maja 1 a

9. Użytkownik i jego adres

Zarz. Ekspl. Zas. Komun., ul. Dworcowa 11;
dzierzawa: skl. rybny - [REDACTED]
kantor - [REDACTED]

10. Rejestr zabytków

nr 1322/ data 19.12.97 r.

Opisywana kamienica wybudowana została na terenie centrum pierwotnej, XIII-wiecznej osady, naprzeciw kościoła parafialnego. części. Osada ta ciągnęła się wzdłuż dawnej drogi handlowej, stanowiącej oś urbanistyczną, łączącą dwa ośrodki władzy miejskiej - kościół parafialny i ratusz. Była nią dzisiejsza ul. 1-go Maja.

Zabudowa głównej ulicy, wskutek licznych klęsk i zniszczeń wielokrotnie zmieniana, ukształtowała się ostatecznie po wielkich pożarach w XVIII w. Po ostatnim z nich, który miał miejsce w 1792 r a strawił prawie wszystkie domy w centrum, wydano zalecenia odbudowy kamienic z zastosowaniem trwałych materiałów.

Tak więc, w obecnej formie, ciągi zabudowy ulicy 1-go Maja, na odcinku od kościoła parafialnego do ratusza, pochodzą w przeważającej większości z okresu ok. 1800 r. Fasadom nadano zunifikowane, skromne, klasycyzujące formy (wpływy K. Langhansa).

Kamienica nr 37, dzieliła losy sąsiednich budynków. Powstała w I-szych latach XIX w., na starej, wytyczonej jeszcze w średniowieczu parceli, zabudowanej wcześniej (XVII, XVIII w. ?) budowlą murowaną, jedną z nielicznych trwałych konstrukcji w tym czasie (elewacja podwórzowa ze śladami łukowatych otworów), której pozostałości wykorzystano przy budowie nowej kamienicy. Skromny, klasycyzujący wystrój fasady współgra z resztą zabudowy. Nieznaczne zmiany w wystroju nastąpiły w 2 poł. XIX w. (stolarka) a także w XX w. (wystrój wnętrz); wtedy także powstały przybudówki pd. W okresie przedwojennym, w przyziemiu kamienicy mieściły się pomieszczenia sklepowe, z zapleczem, m.in. chłodniczym. Funkcje te zostały zachowane do dnia dzisiejszego.

SYTUACJA. Kowary - to miasto na pograniczu Kotliny Jeleniogórskiej, Rudaw Janowickich i Karkonoszy, położone w dolinie potoku Jedlica, - dopływu Bobru. Miejscowość rozciąga się po obu stronach Jedlicy, wzdłuż, równoległej do niej szosy Jelenia Góra - Wałbrzych - Przełęcz Okraj. Główną, historyczną osią miasta jest dzisiejsza ul. 1-go Maja, łącząca dawniej dwa ośrodki władzy miejskiej: świeckiej - ratusz i kościelnej - kościół parafialny. Ulica zabudowana jest ciasno, na ogół kalenicowo ustawionymi kamieniczkami. Od pn.-wsch. zabudowę ogranicza, płynący równoległe potok.

Opisywana kamienica usytuowana jest w pn.-wsch. pierzei ulicy 1-go Maja, przy zakończeniu ciasnego ciągu zabudowy ulicznej, przed barokowym mostem z figurą św. Jana Nepomucena, naprzeciw kościoła parafialnego. Fasadą budynek zwraca się w stronę ulicy, ściany szczytowe łączą się z elewacjami bocznymi sąsiednich kamienic. Elewacja tylna, do której dobudowano, pozbawione znamion zabudowy przybudówki gosp., wychodzi na małe podwórko, które ograniczone jest po bokach zabudowaniami gosp. a jego granicę pn.-wsch. stanowi koryto rzeki.

MATERIAŁ. KONSTRUKCJA. TECHNIKA.

Ściany. *Ściany zewnętrzne* murowane z kamienia i cegły pełnej (szczególnie w wykończeniach otworów i w górnych partiach ścian), obustronnie tynkowane. Detal architektoniczny ceramiczny tynkowany (gzyms wieńczący, lizeny narożne i pas podgzymsowy) oraz modelowany w tynku (proste, opaskowe obramienia okienne, dekoracja ramowa fasady, obramienie głównego otworu wejściowego); cokół fasady w przyziemiu usługowym, licowany współczesnymi prostokątnymi płytkami kamiennymi; lukarny dachu w konstrukcji drewnianej, z elementami dekoracyjnymi w formie ozdobnie wycinanych krawędzi desek. W elewacji tylnej drewniany balkon.

Ściany wewnętrzne murowane, tynkowane; pomieszczenie sklepowe z oryginalną glazurą ścienną w postaci białych kwadratowych płytek, z umieszczonym gdzieś delikatnym geometrycznym motywem ornamentycznym; ściany sieni z lamperią licowaną glazurowanymi płytkami, zwieńczoną ozdobnym gzymsikiem z motywem stylizowanego ornamentu roślinnego; w pomieszczeniach magazynowych sklepu współczesna glazura ścienna.

Sklepienia i stropy. Piwnice sklepione ceramicznie kolebką odcinkową; sień nakryta w trzech przęsłach ceramicznym sklepieniem krzyżowym na gurtach, przechodzi dalej w korytarzyk, prowadzący do wejścia podwórzowego, sklepiony kolebką odcinkową; w części pd. kamienicy występują sklepienia ceramiczne w obu kond. - pomieszczenie usługowe sklepione w trzech przęsłach (?) (w czasie ostatniego remontu sklepienie zastąpiono współczesnym stropem podwieszonym) sklepieniem krzyżowym na gurtach, nad nim także sklepiona krzyżowo kuchnia mieszkania pd.; pozostałe pomieszczenia wszystkich kondygnacji nakryte stropami drewnianymi belkowymi z podsufitkami, tylko korytarz 3-ciej kond. nakrywa strop nagi.

Więźba dachowa. Konstrukcja dachu drewniana; więźba jętkowo-krokwiowa na skrajnych stolcach leżących i środkowej ścianie stolcowej, podtrzymującej płatew pośrednią, na której spoczywają jętki; konstrukcja wzmocniona zastrzałami w płaszczyźnie więzarów.

Pokrycie dachowe. Dach korpusu kryty ceramicznie, dachówką karpiówką podwójnie „w koronkę”; boczne ściany facjaty także obłożone dachówką; nad przybudówkami współczesnymi dachy papowe.

Posadzki i podłogi. Posadzki piwnic wylane z betonu; w sieni i magazynie sklepowym posadzki terakotowe z płytek kwadratowych w kolorze czerwonym szarym, ułożonych szachownicowo; w pomieszczeniu sklepu także terakotowe płytki 6-boczne, czerwone i białe; w drugim pomieszczeniu usługowym przyziemia posadzka z współczesnych płytek podłogowych; wyżej, w mieszkaniach i na korytarzach podłogi drewniane deskowe lub płyty drewnopochodne z wykładzinami z tworzyw sztucznych.

Schody. *Schody wewnętrzne* - klatka schodowa kończy od strony wsch. sień wejściową, obok niej korytarz, prowadzący do wejścia podwórzowego; schody na 2-gą kondygnację drewniane, zabiegowe z zabiegiem górnym, o stopniach z noskami, z drewnianą poręczą przy ścianie (pierwsze trzy stopnie murowane, wyłożone współcześnie terakotą); podobne schody wiodą na strych, którego 2-ga kond. dostępna po drewnianych schodach drabiniastych; schody piwniczne - jednobiegowe proste kamienne.

Otwory. *Otwory okienne.* Otwory okienne rozmieszczone regularnie, ujednolicone w poszczególnych częściach budynku podkreślają jego tectonikę. **Fasada:** przyziemie, pełniące funkcje usługowe, różni się od pozostałych kondygnacji przede wszystkim kształtem i rozmiarami otworów - stanowią je dwa okna witrynowe w kształcie prostokątów stojących, umieszczone skrajnie (w jednym z nich - sklep - stara stolarka); w kondygnacji mieszkalnej regularny układ smukłych prostokątnych otworów, ujętych w

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
1 770 m ³	420 m ²	budynek mieszkalno-usługowy	funkcje mieszkalno-usługowe
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja <p>⇒ powojenny zarządca (ZEK Kowary) prowadził głównie doraźne remonty i naprawy;</p> <p>⇒ 1995 r – remont kominów;</p> <p>⇒ 1996 r – remont instalacji gazowej;</p> <p>⇒ współcześni dzierżawcy pomieszczeń usługowych przeprowadzili w ostatnich latach ich renowację, przy zachowaniu w części pn. oryginalnego wystroju (glazura, posadzki); w części pd. oryginalne sklepienie zastąpiono współczesnym stropem podwieszanym;</p>		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) <p>stan techniczny budynku zły; bardzo zły stan dachu – nieszczelne pokrycie dachowe z licznymi, znacznymi ubytkami, spowodowanymi zawaleniem się gzymsu sąsiedniego wyższego budynku na wsch. połac dachową, powoduje przenikanie wody opadowej do wnętrza kamienicy; nasilona penetracja wilgoci jest powodem znacznego zawilgocenia stropów, ścian, elementów konstrukcji dachu, co stanowi przyczynę znacznego osłabienia więźby (belki częściowo spróchniałe i przegniłe), konstrukcji stropów kond. mieszkalnych (wybrzuszenia, nierówności, odpadanie tynków) i znacznego zawilgocenia ścian, które porażone grzybem (mieszkanie pd.); tynki zewnętrzne fasady w dolnych partiach ściany zawilgocone do wys. ok. 40 cm; farba na elewacji zewnętrznej fasady łuszczy się i odpada; fatalny stan tynków zewnętrznych elewacji podwórzowej, która pozbawiona rynien i rur spustowych, wystawiona jest na działanie wilgoci – osłabiona konstrukcja drewnianego balkonu, wzmocniona prowizorycznie belkami od strony pd., znaczna korozja tynków, które odpadają na dużych powierzchniach ściany; oryginalna glazura lamperii sieni zamalowane farbą olejną; zły stan stolarki okiennej i drzwiowej;</p>	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie <p>⇒ kapitalny remont dachu – wymiana więźby i pokrycia dachowego;</p> <p>⇒ wymiana rynien i rur spustowych, obróbki blacharskie;</p> <p>⇒ osuszenie i odgrzybienie ścian;</p> <p>⇒ wymiana uszkodzonych stropów kond. mieszkalnych;</p> <p>⇒ oczyszczenie i rekonstrukcja zachowanych elementów wystroju wewnętrznego (glazura, posadzki) i zewnętrznego (wystrój fasady, drzwi wejścia głównego);</p> <p>⇒ odsłonięcie sklepienia w pomieszczeniu usługowym pd.</p> <p>⇒ naprawa stolarki okiennej i drzwiowej;</p> <p>⇒ naprawa podłóg drewnianych;</p> <p>⇒ objęcie kamienicy opieką konserwatorską i wpisanie jej do rejestru zabytków;</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne.

25. Opracował

tekst ..... Jacek Sawiński 6.12.1997

plany i rysunki ..... Jacek Sawiński 6.12.1997

zdjęcia ..... Jacek Sawiński 6.12.1997

miejsce przechowywania negatywów: archiwum autorów

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego

22. Bibliografia

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

27. Załączniki

☞ wkładka nr 1: cd. opisu; zestawienie materiału zdjęciowego; zdjęcia;

☞ wkładka nr 2: zdjęcia;

☞ wkładka nr 3: zdjęcia;

1. Miejscowość KOWARY	2. Obiekt (nazwa jak na karcie) KAMIENICA (1 Maja 37)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd. opisu; zestawienie materiału fot.; zdjęcia
<p>opaskowe obramienia tynkowe (okna skrzynkowe współczesne, 2-skrzydłowe, ze ślaniem przechodzącym w krzyżu pozornym i szczelinami pojedynczymi w podślaniu); okna, o takich samych proporcjach i konstrukcji, ale mniejszych wymiarach, przepływają szczyt wyższy; oś symetrii akcentuje mały okulus u wierzchołka szczytu; okienka lukarni zdwojone smukłe, prostokątne, krosnowe, ze szczelinami krzyżowymi. <u>Elewacja podwórzowa</u>: otwory okienne kondygnacji mieszkalnej pierwotnie ujednolicone (dziś jeden z otworów częściowo zamurowany), w regularnym układzie, podobne jak w fasadzie, bez obramień, w otworach pd. zachowana oryginalna stolarka – okna krosnowe zdwojone, 2-skrzydłowe, ze ślaniem przechodzącym w krzyżu pozornym; pozostałe okna skrzynkowe współczesne. W przyziemiu, pod tynkiem ślady dawnych otworów, o zamknięciach łukowych, oprócz nich małe prostokątne okienko krosnowe pomieszczenia gosp. i nadświetle w kształcie przysadziściego prostokąta leżącego nad otworem wejściowym. <u>Szczyt pn.</u> kamienicy przepłyty dwoma prostokątnymi otworami, z oknami skrzynkowymi, które są flankowane przez dwa owalne pionowe okienka strychowe.</p> <p><u>Otwory drzwiowe zewnętrzne.</u> Główny otwór wejściowy akcentuje oś symetrii fasady, jego prostokątny kształt podkreśla szerokie, profilowane obramienie tynkowe; drzwi 2-skrzydłowe, ramowo-płycinowe, z ornamentem meandrowym pod wyładowanym, profilowanym ślaniem, nad którym prostokątne, 2-dzielne nadświetle, z dekoracyjną listwą dzielącą. Po bokach, w częściach usługowych osobne wejścia, w postaci prostokątnych otworów, z jednoskrzydłowymi drzwiami, z których pd. współczesne a pn. drewniane ramowo-płycinowe. Korytarz przyziemia kończy się tylnym otworem drzwiowym, także prostokątnym, w którym jednoskrzydłowe drzwi ramowo-płycinowe. Na balkon elewacji podwórzowej prowadzą drzwi z korytarza 2-giej kond. – jednoskrzydłowe, ramowo-płycinowe z nadświetlem, w wysokim, prostokątnym otworze. W elewacji tej wtórny prostokątny otwór wejściowy do skrajnej komórki pd.; drzwi jednoskrzydłowe, prowizoryczne.</p> <p><u>Otwory drzwiowe wewnętrzne.</u> Do mieszkań prowadzą współczesne, typowe drzwi płycinowe, w typowych prostokątnych otworach; schody, wiodące na poddasze, dostępne przez wysokie przejście, zamknięte pełnolukowo, w którym zdewastowane, 2-skrzydłowe prostokątne drzwi ramowo-płycinowe z półkolistym nadświetlem. W części magazynowej przyziemia (dawna chłodnia) dwie pary oryginalnych, metalowych, masywnych, drzwi jednoskrzydłowych. Wejście do piwnic w postaci przysadziściego, prostokątnego otworu, z współczesnymi 2-skrzydłowymi drzwiami metalowymi.</p> <p>RZUT. Budynek założony na regularnym, symetrycznym rzucie, w kształcie prostokąta; 2-traktowy w osi podłużnej, z szerszym traktem frontowym, przeznaczonym do działalności usługowej i handlowej. Części boczne rozdzielone centralną sienią z klatką schodową i korytarzem, wiodącym na zaplecze i dalej, do</p>		<p>wyjścia tylnego. Część środkowa fasady kamienicy akcentowana szerokim, płytkim pseudoryzalitem.</p> <p>BRYŁA. Kamienica 2-kondygnacyjna, z użytkowym poddaszem i częściowym podpiwniczeniem; usytuowana kalenicowo względem ulicy, w ciągu zwartej zabudowy (ścianami szczytowymi łączy się z sąsiednimi budynkami). Nakrywa ją 2-połaciowy dach naczółkowy, o połaci podwórzowej przedłużonej nad balkon; połać frontowa przerwana szczykiem facjaty, którą nakrywa daszek 2-połaciowy, podobne daszki kryją symetryczne, ozdobne, drewniane lukarny. Połacie przerywają facjatki z własnymi daszkami 2-spadowymi. Bryła od frontu regularna i symetryczna, z 3-osiową częścią środkową akcentowaną płytkim pseudoryzalitem, zwieńczonym szczytem facjaty. Boczne, 2-osiowe części handlowo-usługowe wyróżnione niskim cokołem występującym. Elewacja podwórzowa wzbogacona jest drewnianym balkonem, w formie galerii oraz dwoma współczesnymi przybudówkami pn.</p> <p>ELEWACJE.</p> <p>Elewacja zach.– fasada. Elewacja 2-kond., o symetrycznej, dośrodkowej kompozycji, ujęta w ramę z narożnych lizen i pasa podgzymsowego; 3-osiowa część środkowa fasady wysunięta w profilowanym obramieniu tynkowym; części boczne, o charakterze usługowym, 2-osiowe, nieco cofnięte, wyróżnione cokołami, licowanymi kamiennymi płytkami, z dużymi skrajnymi otworami witryn i wejściami bocznymi. Kondygnacja mieszkalna 7-osiowa, rytmizowana regularnym rytmem ujednoliconych otworów okiennych; środkowy pseudoryzalit zwieńczony 3-osiowym szczytem facjaty, o zamknięciu trójkątnym i bokach w formie wklęsłych spływów; po bokach facjaty drewniane, ozdobne lukarny.</p> <p>Elewacja wsch. – podwórzowa. 2-kondygnacyjna, 6-osiowa w kond. mieszkalnej, o wtórnie przerobionych otworach okiennych (kształt i układ; w przyziemiu widoczne ślady dawnych otworów zamkniętych łukowo); dwa otwory wejściowe, z których główny przesunięty nieco od osi środkowej ku pn., drugi – wtórny, prowadzi do skrajnej komórki pd.; znaczną część 2-giej kond. zajmuje drewniany balkon – galerijka, dostępny przez otwór wejściowy, usytuowany nad głównym otworem przyziemia; balkon osłonięty przedłużoną połacią dachową; elewacja w złym stanie, gładka, pozbawiona elementów detalu architektonicznego, zniekształcona wtórnymi przybudówkami.</p> <p>Elewacja pn. – szczytowa. Fragment tej elewacji widoczny jest ponad sąsiednim, niższym budynkiem; ślepa ściana ujęta jest w narożne lizeny i zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym z obdaszkiem; szczyt 4-osiowy, ze środkowymi prostokątnymi oknami lokalu mieszkalnego, które są flankowane</p>

dwoma owalnymi pionowymi okienkami strychowymi; szczyt ujęty w ramową dekorację tynkową.

WNĘTRZE. Przyziemie w układzie 2-traktowym w osi podłużnej, pełni funkcje usługowe i komunikacyjne; dzieli je na dwie części centralna sień, z klatką schodową i korytarzem, prowadzącym do wejścia podwórzowego; trakt frontowy szerszy, z dużymi pomieszczeniami sklepowymi, z własnymi wejściami od strony ulicy. Od strony podwórza mniejsze pomieszczenia zaplecza, w tym chłodnia. Wyższe kond. o charakterze mieszkalnym i podobnym układzie pomieszczeń, które rozlokowane wokół centralnego, niewielkiego korytarza.

WYPOSAŻENIE. Oryginalne wyposażenie zachowane w niewielkim stopniu, należą do niego elementy stolarki okiennej i drzwiowej (drzwi wejścia gł., okna pd. podwórza) oraz glazura ścienna i posadzki pn. pomieszczenia sklepowego i sieni.

INSTALACJE: wod.-kan. i gazowa z sieci miejskiej, elektryczna, piece.

ZESTAWIENIE MATERIAŁU ZDJĘCIOWEGO:

1. Fasada (elewacja zach.).
2. Elewacja podwórzowa, wsch.
3. Fragment pn. elewacji szczytowej.
4. Facjata fasady.
5. Balkon w elewacji podwórzowej.
6. Otwór wejścia głównego.
7. Wejście podwórzowe.
8. Jedno z okien kond. mieszkalnej fasady.
9. Lukarna frontowa.
10. Sklepienie sieni.
11. Fragment oryginalnej glazury ściennej sieni.
12. Korytarz 2-giej kondygnacji – otwór klatki schodowej.
13. Sklepienie kuchni mieszkania pd.

3.

4.

1. Miejscowość

KOWARY

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KAMIENICA**(1 Maja 37)**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

1. Miejscowość

KOWARY

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

KAMIENICA

(1 Maja 37)

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

zdjęcia

12.

13.

